

Dr Sławomir Szejna

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: 0000-0002-4219-5884

e-mail: sszejna@o2.pl

Dopuszczalność stosowania regulacji art. 491 Kodeksu cywilnego do zwłoki wierzyciela

Admissibility of applying the regulation of Art. 491 of the Civil Code to the creditor's delay

Streszczenie

Artykuł ma na celu ustalenie, czy dopuszczalne jest stosowanie art. 491 k.c. na wypadek wystąpienia zwłoki wierzyciela w rozumieniu art. 486 § 2 k.c. Niniejszy problem ma nie tylko charakter teoretyczny, ale przede wszystkim praktyczny. Nierzadko dochodzi bowiem do uchylania się przez wierzyciela od wykonania obowiązków wierzycielskich. W przypadku udzielenia negatywnej odpowiedzi na zadane pytanie dłużnik, np. wykonawca robót budowlanych, byłby pozbawiony uprawnienia do odstąpienia od stosunku prawnego (w braku odmiennego postanowienia umownego) w trybie art. 491 k.c. W konsekwencji w dalszym ciągu dłużnik (wykonawca) byłby również zobowiązany do spełnienia świadczenia, tj. ponoszenia kosztów budowy przez okres oczekiwania na przekazanie terenu budowy, m.in. kosztów pracownicz, zakupu materiałów, wynajmu maszyn i urządzeń, pomimo iż wierzyciel (inwestor) nie wykonuje obowiązków, które warunkują spełnienie przez niego świadczenia, np. nie przekazuje terenu budowy. Problemu tego nie rozstrzyga regulacja art. 486 § 1 k.c., która nie przyznaje dłużnikowi w tym przypadku uprawnienia do odstąpienia od stosunku prawnego wynikającego z umowy (zob. art. 486 § 1 k.c.). Pomimo ważkiego charakteru analizowanej problematyki nie była ona jeszcze przedmiotem szerszych rozważań doktryny i judykatury.

Słowa kluczowe: zwłoka wierzyciela, zwłoka dłużnika, niewykonanie zobowiązania

JEL: K15

Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszej publikacji jest ustalenie, czy dopuszczalne jest stosowanie art. 491 ustawy z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny¹ na wypadek wystąpienia zwłoki wierzyciela w rozumieniu art. 486 § 2 k.c.²

Abstract

The subject of this publication is to determine whether it is permissible to apply Art. 491 of the Civil Code in the event of a creditor's delay within the meaning of Art. 486 § 2 of the Civil Code. This issue is not only theoretical, but above all practical. It is not uncommon for a creditor to evade fulfilling its obligations. In the event of a negative answer to the question asked, the debtor, e.g. a contractor for construction works, would be deprived of the right to withdraw from the legal relationship (in the absence of a different contractual provision) pursuant to Art. 491 of the Civil Code. As a consequence, the debtor (contractor) would still be obliged to perform the performance, i.e. incur construction costs for the period of waiting for the handover of the construction site, including labor costs, purchase of materials, rental of machinery and equipment, despite the fact that the creditor (investor) does not perform the obligations that condition the fulfillment of the benefit by him, e.g. he does not hand over the construction site. This problem is not resolved by the regulation of Art. 486 § 1 of the Civil Code, which does not grant the debtor in this case the right to withdraw from the legal relationship arising from the contract (see Art. 486 § 1 of the Civil Code). Despite the important nature of the analysed issue, it has not yet been the subject of broader considerations in the doctrine and jurisprudence.

Keywords: creditor's delay, debtor's delay, default

Niniejsza problematyka nie ma tylko charakteru teoretycznego, lecz przede wszystkim praktyczny. Nierzadko dochodzi bowiem do uchylania się przez wierzyciela od wykonania obowiązków wierzycielskich³. W przypadku udzielenia negatywnej odpowiedzi na zadane pytanie dłużnik (np. wykonawca)

byłby pozbawiony uprawnienia do odstąpienia od stosunku prawnego (w braku odmiennego postanowienia umownego) w trybie art. 491 k.c.⁴ W konsekwencji w dalszym ciągu dłużnik (wykonawca) byłby również zobowiązany do spełnienia świadczenia charakterystycznego, co wiązałoby się z ponoszeniem kosztów budowy przez okres oczekiwania na przekazanie terenu budowy (m.in. kosztów pracowniczych, zakupionych materiałów, wynajmu maszyn i urządzeń), pomimo iż wierzyciel (inwestor) nie wykonuje obowiązków, które warunkują spełnienie przez niego (wykonawcę) świadczenia, np. nie przekazuje terenu budowy.⁵ Problemu tego nie rozstrzyga regulacja art. 486 § 1 k.c., która nie przyznaje dłużnikowi w tym przypadku uprawnienia do odstąpienia od stosunku prawnego wynikającego z umowy (argument z art. 486 § 1 k.c.) (tak: Szejna, 2019, s. 98 i n.; przeciwnie: Kondek, 2022, art. 640, nb. 4). Pomimo występujących w praktyce gospodarczej, doktrynie i judykaturze rozbieżności dotyczących charakteru prawnego regulacji art. 491 k.c., kwestia ta nie była jeszcze przedmiotem szerszych rozważań doktryny i judykatury.

W pierwszej części niniejszego opracowania przedstawię poglądy doktryny i judykatury, a w dalszej części pojęcie „wykonania”, „niewykonania” i „nienależytego wykonania zobowiązania” oraz stanowisko własne wraz z analizą poglądów doktryny i judykatury.

Poglądy doktryny i orzecnictwa

W doktrynie wykształciły się w tej kwestii dwa przeciwstawne stanowiska. Zgodnie z pierwszym z nich (Doliwa, 2023, nb. 1)⁶ „Przepis art. 491 k.c. obejmuje swoim zakresem nie tylko zwłokę w spełnieniu świadczenia, ale także zwłokę w wykonaniu innych istotnych obowiązków. Niewykonanie istotnego obowiązku umownego występuje wtedy, gdy niezrealizowany na skutek zwłoki kontrahenta obowiązek umowny pozbawia drugą stronę tego, czego zgodnie z umową mogła oczekiwać, chyba że druga strona, rozsądnie rzecz ujmując, nie mogła przewidzieć takiego rezultatu. O istotnym naruszeniu obowiązku umownego decydują w szczególności jego skutki. Nie chodzi tu tylko o niespełnienie świadczenia, które zgodnie z treścią zobowiązania należy się wierzycielowi, ale mogą to być także niewykonane obowiązki, nawet tylko funkcjonalnie związane z długiem. Nie jest to w szczególności tylko obowiązek o charakterze zaskarżalnym (świadczenie), ale także inne naruszenia, np. niewykonanie przez stronę umowy wzajemnej innych istotnych obowiązków wynikających z umowy, choćby miał nim być jedynie jego obowiązek współdziałania przy wykonywaniu zobowiązania. Innymi słowy, niewykonanie przez stronę istotnego obowiązku umownego, niemającego charakteru podstawowego (świadczenia), może być podstawą ustawowego odstąpienia od umowy [...]. Komentowany przepis odnieść należy także do zwłoki wierzyciela, skoro mowa jest w nim o »stronie umowy«, a nie o dłużniku, oraz o zwłoce w »wykonaniu zobowiązania«, a nie w »spełnieniu świadczenia«”.

Zgodnie z przeciwnym stanowiskiem analizowana regulacja ma zastosowanie tylko do zwłoki w spełnieniu świadczenia (tak: Zagrobelny, 2021, nb. 2; Kondek, 2022, nb. 1–2)⁷, gdyż w omawianym przepisie chodzi o „świadczenia wzajemne” (bo tak należy rozumieć pojęcie wykonania zobowiązań), a nie o jakiegokolwiek inne świadczenia. Przepis art. 250 § 1 k.z.⁸ (odpowiednik art. 491 § 1 k.c.) ma zastosowanie tylko do zwłoki dłużnika. Pogląd o dopuszczalności stosowania przepisów o zwłoce dłużnika do przypadków zwłoki wierzyciela nie wydaje się trafny, bo prowadzi do niewłaściwego zacierania pozycji wierzyciela i dłużnika w zobowiązaniu wzajemnym (w szczególności do łączenia z niewykonaniem odbioru także innych skutków zwłoki dłużnika). Powyższe stanowisko wzmacnia treść regulacji art. 231–238 k.z. (odpowiednik art. 486 k.c.). Skoro ustawodawca nie przyznał dłużnikowi na mocy art. 486 k.c. uprawnienia do odstąpienia od umowy na wypadek zwłoki wierzyciela oraz w art. 494 k.z. (odpowiednik art. 640 k.c.) ustawodawca przyznał dłużnikowi wyraźne prawo do odstąpienia od umowy – przynajmniej w każdym przypadku zwłoki wierzyciela – jedynie w odniesieniu do stosunków zobowiązaniowych z umów o dzieło, to znaczy, iż regulacja art. 491 k.c. (odpowiednik art. 250 k.c.) ma zastosowanie tylko do zwłoki dłużnika (tak: Klein, 1964, s. 65 i n.; Longchamps de Berier, 1923, s. 167).

Pomimo słuszności pierwszego poglądu wymaga on szerszego uzasadnienia. W związku z tym, iż ustawodawca użył w regulacji art. 491 § 1 k.c. pojęcia „zwłoki w wykonaniu zobowiązania”, to w celu rozstrzygnięcia analizowanej kwestii konieczne jest określenie (odkodowanie) pojęcia „wykonania zobowiązania” w rozumieniu powyżej powołanej normy prawnej.

Pojęcie wykonania, niewykonania i nienależytego wykonania zobowiązania

Pojęcie wykonania zobowiązania występuje w nazwie tytułu VII księgi III Kodeksu cywilnego, a także w nazwie działu I i III tego tytułu. Zostało one użyte w niektórych przepisach zawartych w tych działach (w art. 474, 480 § 1; 487, 491, 492), a także w niektórych innych ogólnych przepisach Kodeksu cywilnego (np. w art. 354, art. 365 § 1, art. 385³ pkt 2) oraz w art. 761⁷, regulującym umowę agencji. Prawodawca w Kodeksie cywilnym posługuje się także pojęciem wykonania umowy (art. 59, art. 385³ pkt 7, art. 394 § 2, art. 491 § 2, art. 493 § 2, art. 495 § 2, art. 626 § 2 i 3 k.c.). Wskazane przepisy są przykładami wieloznacznego używania przez ustawodawcę terminu „umowa”. Tymczasem w literaturze wyjaśniono już, że umowa stanowi tylko źródło stosunków prawnych, w tym zobowiązaniowych, i nie może być z nimi utożsamiana (Radwański, 1977, s. 61–62, cyt. za: Tracz, 2009, s. 174 i n.; Klein, 1980, s. 19–20; 1981, s. 267).

W większości przepisów zawartych w tych działach Kodeksu cywilnego posłużono się pojęciem spełnienia świadczenia. Taki stan rzeczy sugeruje potrzebę zdefiniowania tego terminu oraz wskazania jego relacji do pojęcia

wykonania zobowiązania. Utożsamianie wykonania zobowiązania ze spełnieniem świadczenia jest błędne. Ustawodawca, nie definiując obu tych pojęć, posługuje się jednym i drugim, co może oznaczać wyłącznie to, że przypisuje im różne znaczenia (tak też Tracz, 2009, s. 175).

W literaturze polskiej na podrzędną rolę świadczenia w stosunku do wykonania zobowiązania zwrócił uwagę A. Klein (Szejna, 2010, s. 79 i n. oraz cyt. tam literatura). Autor ten, dokonując analizy stosunku zobowiązaniowego, wskazał, że świadczenie, do którego zobowiązany jest dłużnik, składa się z wielu konkretnych obowiązków. Ich wykonanie przez dłużnika prowadzi do powstania sytuacji prawnej i faktycznej, w której winien się znaleźć wierzyciel (zob. Klein, 1980, s. 51, 53–54, cyt. za: Tracz, 2019., s. 175 i n.)⁹. Są to obowiązki funkcjonalnie związane z długiem (por. Klein, 1980, s. 55–59, cyt. za: Tracz, 2009, s. 176). Od tych obowiązków A. Klein odróżnił obowiązki funkcjonalnie niezwiązane z długiem¹⁰, których wykonanie albo niewykonanie nie wpływa na ocenę tego, czy świadczenie zostało spełnione (por. Klein, 1980, s. 63, cyt. za: Tracz, 2009, s. 176 i n.; Machnikowski, 2005, s. 45, 73). Źródłem tych obowiązków jest jednak ten sam stosunek zobowiązaniowy, który jest źródłem obowiązku spełnienia świadczenia (por. Pajor, 1982, s. 124–125, cyt. za: Tracz, 2009, s. 176 i n.)¹¹. Dlatego spełnienie świadczenia nie musi od razu oznaczać wykonania zobowiązania zgodnie z jego treścią (tak też Longchamps de Brier, 1936, s. 350, cyt. za: Tracz, 2009, s. 176)¹². Ma to miejsce wówczas, gdy mimo spełnienia świadczenia nie zostaną wykonane ciężące na dłużniku obowiązki funkcjonalnie niezwiązane z długiem (Klein, 1980, s. 59–61, cyt. za: Tracz, 2009 s. 176 i n.). Obowiązki składające się na efekt końcowy w postaci spełnionego świadczenia nie wyczerpują bowiem całej treści zobowiązania dłużnika. W ten sposób odróżniono spełnienie świadczenia od wykonania zobowiązania. Spełnienie świadczenia oznacza więc stan, w którym dłużnik wykonał wszystkie ciężące na nim obowiązki składające się na dane świadczenie. Nie musi to jeszcze oznaczać, że wykonał wszystkie wynikające ze zobowiązania obowiązki, które były źródłem obowiązku spełnienia świadczenia. Spełnienie świadczenia mieści się zatem w pojęciu wykonania zobowiązania (Tracz, 2009, s. 177).

Jeśli spełnienie świadczenia nie zawsze musi oznaczać wykonanie zobowiązania, nadal aktualne pozostaje pytanie, czym jest wykonanie zobowiązania. Wydaje się, że jest to zachowanie dłużnika zgodne z regułami przepisu art. 354 k.c. (Pajor, 1982, s. 113, cyt. za: Tracz, 2009, s. 177 i n.). Zgodnie z tym przepisem zachowanie dłużnika powinno być nie tylko zgodne z treścią zobowiązania, ale również odpowiadać celowi społeczno-gospodarczemu zobowiązania oraz zasadom współzycia społecznego, a jeśli istnieją w tym zakresie ustalone zwyczaje – także tym zwyczajom. Dyrektywy te dotyczą wszystkich zobowiązań bez względu na źródło ich powstania (Radwański, 1981, s. 77 i n.; Safjan, 2008, s. 926), mają jednak charakter uzupełniający w stosunku do treści zobowiązania, a ich zastosowanie nie może prowadzić do wniosków sprzecznych z treścią zobowiązania (Dybowski & Pyrzyńska, 2006, s. 178–179).

Skoro wykonanie zobowiązania powinno być dokonane zgodnie z treścią stosunku zobowiązaniowego, to w tym miejscu należy określić kształtujące go czynniki. Stosunek zobowiązaniowy, którego źródłem jest umowa (czynność prawna obligacyjna), jest kształtowany przez treść umowy, przepisów prawnych, zasad współzycia społecznego i ustalonych zwyczajów (art. 56 i 65 k.c.), ewentualnie przez inne elementy włączone do treści umowy (regulaminy, warunki i wzory umów). Dyrektywy te mogą mieć szczególne znaczenie z punktu widzenia sprecyzowania przedmiotu świadczenia, sposobu wykonania, miejsca i czasu spełnienia świadczenia. Czasem prowadzą m.in. do rozszerzenia lub zwężenia treści świadczenia w porównaniu z tym, co wynikałoby z samej czynności prawnej kształtującej dany stosunek zobowiązaniowy (Dybowski & Pyrzyńska, 2006, s. 178–179).

Niewątpliwie stosunek zobowiązaniowy wynikający z czynów niedozwolonych może jednak wynikać także z istniejącego już wcześniej stosunku obligacyjnego, np. z umowy o dzieło. Zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie przyjmuje się, iż odpowiedzialność *ex delicto* może wyjątkowo wchodzić w grę także wówczas, gdy między stronami istnieje już stosunek obligacyjny (wynikający np. z umowy o dzieło naprawy drzwi), a wyrządzenie szkody nastąpiło w wyniku niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, będącego jednocześnie naruszeniem obowiązku ciężącego na każdym podmiocie prawa – np. w wyniku wykonywania naprawy drzwi na podstawie umowy o dzieło nastąpiło ich uszkodzenie¹³. W związku z tym do oceny poprawności wykonania tych zobowiązań nie znajdzie zastosowania art. 56, lecz art. 354 k.c. (Tracz, 2009, s. 179). Ten drugi przepis nie zawiera sformułowań, z których wynikałoby, że każdemu świadczeniu musi towarzyszyć czynnik woli.¹⁴ Wskazuje tylko, że zobowiązanie powinno zostać wykonane na podstawie czterech dyrektyw (treści zobowiązania, treści ustaw, zasad współzycia społecznego oraz ustalonych zwyczajów – art. 56 k.c.) oraz społeczno-gospodarczego celu zobowiązania. Treść tego zobowiązania może podlegać zmianom w trakcie jego trwania, w razie zmian ustaw, zasad współzycia społecznego lub zwyczajów (Wiśniewski, 2009, s. 180).

Należy rozważyć także kwestię współdziałania wierzyciela przy wykonywaniu zobowiązania (szerzej na ten temat: Klein, 1990b, s. 155 i n. i cyt. tam literatura). Z art. 354 § 2 k.c. wynika, że w związku z wykonaniem zobowiązania obowiązki ciążyą nie tylko na dłużniku, ale także na wierzycielu. Zgodnie z tym przepisem wierzyciel jest zobowiązany do współdziałania przy wykonywaniu zobowiązania w taki sam sposób jak dłużnik. W związku z tym uwagi dotyczące wykonania zobowiązania przez dłużnika powinny znaleźć zastosowanie także do wierzyciela. W doktrynie wyróżniono bowiem obowiązki wierzycielskie, odróżniając je od obowiązków dłużnika (Klein, 1980 s. 41 i n., cyt. za: Tracz, 2009, s. 181 i n.; Warkalło, 1973, s. 53 i n.; 1965, s. 206 i n.; Czachórski i in., 2007, s. 295; Wiśniewski, 1999, s. 24). Tę kategorię można dostrzec w jednostronnych zobowiązaniach umownych, na podstawie których wierzyciel ma np. obowiązek wydania dłużnikowi pokwitowania

spełnienia świadczenia. Niewykonanie przez wierzyciela chociażby jednego z ciążących na nim obowiązków jest jednoznaczne z częściowym wykonaniem zobowiązania przez wierzyciela, jednak nie może być ocenione jako wykonanie zobowiązania zgodnie z art. 354 k.c.

Reasumując dotychczasowe rozważania, należy stwierdzić, że przez pojęcie wykonania zobowiązania przez dłużnika należy rozumieć jego postępowanie określone w art. 354 k.c. Oznacza to wykonanie wszystkich ciążących na dłużniku obowiązków związanych i niezwiązanych funkcjonalnie z długiem. Pojęcie wykonania zobowiązania odnosi się także do wierzyciela. Należy przez to rozumieć jego postępowanie opisane w art. 354 k.c., które oznacza wykonanie przez wierzyciela wszystkich ciążących na nim obowiązków wynikających ze zobowiązania (Tracz, 2009, s. 181–182).

Natomiast pojęcie „niewykonania zobowiązania” jest określane w doktrynie (tak: Tracz, 2009, s. 184; 186 i n. oraz cyt. tam literatura) w znaczeniu wąskim i szerokim. Zgodnie z poglądem wypowiedzianym w doktrynie (tak: Klein, 1964, s. 59–61; Tracz, 2009, s. 186 i n. oraz cyt. tam literatura; Szejna, 2019, s. 79 i n. i cyt. tam literatura):

- spełnienie świadczenia ma miejsce, gdy wykonano wszystkie obowiązki funkcjonalnie związane z długiem;
- niespełnienie świadczenia ma miejsce, gdy nie wykonano co najmniej jednego obowiązku funkcjonalnie związanego z długiem, jeśli nie jest to przypadek nienależytego spełnienia świadczenia;
- nienależyte wykonanie zobowiązania ma miejsce, gdy spełniono świadczenie, lecz nie wykonano wszystkich obowiązków funkcjonalnie niezwiązanych z długiem, albo gdy świadczenie zostało spełnione nienależycie, niezależnie od tego, czy wykonano wszystkie, niektóre, czy też nie wykonano żadnych obowiązków funkcjonalnie niezwiązanych z długiem;
- niewykonanie zobowiązania ma miejsce wyłącznie, gdy nie spełniono świadczenia (pojęcie niewykonania zobowiązania w znaczeniu wąskim);
- wykonanie zobowiązania ma miejsce, gdy wykonano wszystkie obowiązki funkcjonalnie związane i niezwiązane z długiem.

Natomiast pojęcie niewykonania zobowiązania w znaczeniu szerokim jest przeciwieństwem pojęcia wykonania zobowiązania, czyli jest to zachowanie niezgodne z art. 354 k.c., gdy dłużnik nie wykonał któregośkolwiek z obowiązków funkcjonalnie związanych z długiem lub niezwiązanych z jego długiem (tak: Klein, 1964, s. 61; Tracz, 2007, s. 246–247; 2009, s. 181 i n.). W tym przypadku ma to miejsce, gdy (tak słusznie: Tracz, 2009, s. 187 i n. oraz cyt. tam literatura):

- dłużnik nie spełnił świadczenia (nie wykonał żadnego lub wykonał niektóre obowiązki funkcjonalnie związane z długiem); jest to przypadek niewykonania zobowiązania w wąskim rozumieniu;
- dłużnik spełnił świadczenie nienależycie (nie wykonał wszystkich obowiązków funkcjonalnie związanych z długiem); jest to równocześnie przypadek nienależytego wykonania zobowiązania;

- dłużnik spełnił świadczenie, nie wykonał jednak wszystkich obowiązków funkcjonalnie niezwiązanych z długiem; jest to przypadek nienależytego wykonania zobowiązania.

Wąskiego ujęcia pojęcia niewykonania zobowiązania ustawodawca użył w art. 471 i 473 k.c. (Tracz, 2009, s. 187 i n. oraz cyt. tam literatura). Szerokiego znaczenia pojęcia niewykonania zobowiązania ustawodawca używa na oznaczenie nazw działów II i III księgi trzeciej Kodeksu cywilnego (tak słusznie: Tracz, 2009, s. 187 i n. oraz cyt. tam literatura). Jak zostało słusznie podniesione w doktrynie (tak: Tracz, 2019, s. 189; inaczej: Klein, 1964, s. 61)¹⁵, przepis art. 491 k.c.¹⁶, inaczej niż np. art. 493 czy 495 k.c., jak również inne przepisy przewidujące skutki niewykonania zobowiązań w znaczeniu szerokim (naruszenia zobowiązania)¹⁷ nie nawiązuje do niespełnienia lub nienależytego spełnienia świadczenia, lecz do niewykonania zobowiązania. Tym samym analizowana regulacja powinna znaleźć zastosowanie zarówno do zwłoki w wykonaniu obowiązków funkcjonalnie związanych z długiem, jak i do obowiązków funkcjonalnie niezwiązanych z długiem (tak: Tracz, 2007, s. 246–247; 250–255; 2009, s. 189).

Stanowisko własne i analiza poglądów doktryny i judykatury

Przenosząc powyższe na grunt analizowanej problematyki, skoro ustawodawca użył w art. 491 § 1 k.c. pojęcia wykonania zobowiązania¹⁸ w ujęciu szerokim, to analizowany przepis powinien znaleźć zastosowanie zarówno na wypadek zwłoki dłużnika, jak też zwłoki wierzyciela¹⁹.

Powyższe stanowisko wzmacnia pogląd wypowiedziany w doktrynie przez M. Gutowskiego (2022, nb. 3): „Brak możliwości odstąpienia w takim przypadku przez dłużnika kreowałaby nieuzasadnioną nierównowagę stron stosunku zobowiązaniowego i mógłby skłaniać do zaniechań w zakresie współdziałania stronę, której świadczenie polega na zapłacie określonej kwoty, jako mechanizm umożliwiający odsunięcie tego obowiązku w czasie. Za przyjęciem, iż art. 491 k.c. obejmuje również obowiązek współdziałania, przemawiają zatem argumenty natury słusznościowej”.

Tym samym nie przekonuje pogląd przyjęty przez J.M. Kondka (2022, nb. 4), iż „Dłużnik bowiem w przypadku zwłoki wierzyciela może złożyć przedmiot świadczenia do depozytu sądowego i tym samym uwolnić się od wszystkich związanych z tym uciążliwości (art. 486 § 1 KC). Dla ochrony swojego interesu nie musi więc odwoływać się do instytucji odstąpienia od umowy”. Jak słusznie zostało podniesione w doktrynie, w przypadku umów o roboty budowlane uprawnienie do złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego nie odgrywa żadnej roli. Specyfika przedmiotu świadczenia, jak i samej umowy powoduje, że złożenie do depozytu sądowego jest tak samo niemożliwe, jak niecelowe²⁰.

Za powyższym stanowiskiem przemawia wykładnia historyczna art. 491 k.c. Skoro ustawodawca użył w art. 250 k.z. (odpowiedniku art. 491 k.c.) i art. 252 k.z. (odpowiedniku art. 493 k.c.) zwrotu „wykonanie zobowiązania” analogicznego do użytego w regulacji art. 247 k.z. mającego zastosowanie do zwłoki dłużnika²¹, to należy uznać, iż odpowiednik art. 491 k.c. na gruncie Kodeksu zobowiązań miał zastosowanie tylko do zwłoki dłużnika. Gdyby przepis art. 491 k.c. obejmował jedynie pojęcie niewykonania zobowiązania w ujęciu wąskim, to ustawodawca użyłby w art. 491 k.c. zwrotu „świadczenie”, a nie „zobowiązanie”, jak to uczynił w art. 493 i 495 k.c. (por. art. 491 k.c.; art. 493; 495 k.c.; art. 250 k.z.; 247 i 252 k.z.). Niniejsze stanowisko wzmacnia fakt, iż skoro ustawodawca umiejscowił w Kodeksie cywilnym przepisy o zwłoce wierzyciela w dziale II „Skutki niewykonania zobowiązań” tytułu VII „Wykonanie zobowiązań i skutki ich niewykonania”, a więc w odmienny sposób niż w nieobowiązujących przepisach Kodeksu zobowiązań (tj. w tym akcie prawnym przepisy o zwłoce wierzyciela nie zostały uregulowane w rozdziale X „Skutki niewykonania zobowiązań w ogólności” działu I tytułu IV Kodeksu zobowiązań²² na wzór przepisów k.c., lecz w rozdziale IX „Zwłoka wierzyciela i złożenie do depozytu sądowego” działu I „Wykonanie zobowiązań” tytułu IV „Wygaśnięcie zobowiązań”), to znaczy, że ustawodawca nadał pojęciu wykonania zobowiązania w rozumieniu art. 250 k.z. znaczenie wąskie, a jego odpowiednikowi na gruncie Kodeksu cywilnego (tj. art. 491 k.c.) znaczenie szerokie. Inny więc zakres zastosowania ustawodawca nadał przepisowi art. 250 k.z., a inny jego odpowiednikowi na gruncie Kodeksu cywilnego (tj. art. 491 k.c.). Gdyby ustawodawca chciał nadać pojęciu wykonania zobowiązania, o którym mowa w analizowanej regulacji k.c., znaczenie w ujęciu wąskim, to umiejscowiłby przepisy o zwłoce wierzyciela na wzór nieobowiązujących już przepisów Kodeksu zobowiązań, tj. poza działem II „Skutki niewykonania zobowiązań” tytułu VII k.c. Natomiast, gdy ustawodawca chce nadać pojęciu wykonania zobowiązania węższe znaczenie, to używa zwrotu „świadczenie”, jak to uczynił np. w art. 493 i 495 k.c. (tak: Szejna, 2019, s. 98 i n.; Kondek, 2022, art. 640, nb. 4)²³.

Taka wykładnia regulacji art. 491 k.c. jest zgodna z tendencjami wpływającymi z Zasad europejskiego prawa umów²⁴, Zasad międzynarodowych kontraktów handlowych UNIDROIT²⁵, Konwencji wiedeńskiej o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów²⁶ oraz przepisów obowiązujących w niektórych państwach europejskich (szerzej na ten temat: Tracz, 2009, s. 196–199 i cyt. tam literatura). Jest więc zgodna z wykładnią systemową, prawnoporównawczą i prounijną. Tym samym pojęcie niewykonania zobowiązania w ujęciu szerokim (w tym pojęcie zwłoki w wykonaniu zobowiązania, o którym mowa w art. 491 k.c.) powinno być wykładane na podstawie powyżej powołanych aktów prawnych o charakterze międzynarodowym i krajowym.

Zgodnie z art. 1.301 ust. 4 ZEPU niewykonanie oznacza każde niewypełnienie obowiązku wynikającego z zobowiązania, bez względu na to, czy dłużnik ponosi za nie

odpowiedzialność i obejmuje opóźnione wykonanie, wykonanie wadliwe, jak również brak współdziałania w celu nadania zobowiązaniu pełnej skuteczności (tak Tracz, 2009, s. 193 i n.). Przesłanką skorzystania z niektórych sankcji związanych z naruszeniem zobowiązania, np. jednostronnej rezygnacji z zobowiązania, jest jednak „istotne niewykonanie” zobowiązania umownego przez drugą stronę (art. 9.301 ust. 1 ZEPU). Przez pojęcie istotnego niewykonania zobowiązania ZEPU rozumie się zaistnienie którejkolwiek z poniżej wskazanych okoliczności (art. 8.103 ZEPU) (tak: Tracz, 2009, s. 194; zob. także: Napierała, 1997, s. 94)²⁷:

- niedokładne wykonanie zobowiązania, a dokładne jego wykonanie stanowi o istocie umowy;
- niewykonanie zobowiązania w sposób znaczący pozbawia stronę poszkodowaną tego, czego zgodnie z umową mogła oczekiwać, chyba, że druga strona nie przewidziała i rozsądnie rzecz biorąc nie mogła przewidzieć takiego rezultatu;
- niewykonanie było zamierzone i zrodziło u poszkodowanego przekonanie, że nie może on polegać na przyszłym świadczeniu drugiej strony.

Pojęcie „istotnego naruszenia zobowiązania” zostało podobnie sformułowane w Zasadach międzynarodowych kontraktów handlowych UNIDROIT w wersji z 1994 r. (zob. Tracz, 2009, s. 194 i n.)²⁸. Zgodnie z powyższą regulacją istotne naruszenie zobowiązania ma miejsce, gdy:

- na skutek naruszenia zobowiązania strona poszkodowana zostaje w znaczący sposób pozbawiona tego, czego może na mocy umowy oczekiwać, chyba, że druga strona nie przewidziała i nie mogła była przewidzieć takiego rezultatu;
- dokładne wykonanie zobowiązania stanowi o jego istocie;
- naruszenie zobowiązania nastąpiło wskutek winy umyślnej lub lekkomyślności;
- naruszenie zobowiązania daje stronie poszkodowanej podstawy, by nie pokładać zaufania w dalszym wykonaniu zobowiązania przez drugą stronę.

Natomiast w Konwencji wiedeńskiej o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów²⁹ przez pojęcie istotnego naruszenia zobowiązania rozumie się takie naruszenie zobowiązania, że powoduje ono dla drugiej strony uszczerbek, który w zasadniczy sposób pozbawia tę stronę tego, czego zgodnie z zobowiązaniem miała prawo oczekiwać, chyba że druga strona naruszająca zobowiązanie nie przewidywała takiego skutku i osoba rozsądna tego samego rodzaju i w tych samych okolicznościach nie przewidziałyby takiego skutku (zob. art. 25 konwencji wiedeńskiej). O istotnym naruszeniu zobowiązania nie decyduje znaczenie i doniosłość naruszonego obowiązku, lecz stopień tego naruszenia, a w szczególności jego skutki (tak: Tracz, 2009, s. 195; Magnus, 1994, s. 213 i n.; Herber & Czerwenka, 1991, s. 130–131; Napierała, 1997, s. 103). Naruszeniem zobowiązania może być więc zgodnie z art. 25 konwencji niewykonanie obowiązków funkcjonalnie niezwiązanych z długiem (tak: Tracz, 2009, s. 195; Magnus, 1994, s. 213 i n.; Herber & Czerwenka, 1991, s. 130–131; Klatka, 2001, s. 297).

Pojęcie naruszenia zobowiązania zostało podobnie uregulowane w prawie cywilnym holenderskim (tak: Tracz, 2009, s. 196; Carrasco Perrera, 2006, s. 558).

Natomiast w prawie cywilnym hiszpańskim naruszenie zobowiązania uprawniające do odstąpienia od stosunku zobowiązaniowego ujmowane jest bardzo szeroko i w praktyce sądowej obejmuje nie tylko przypadki niespełnienia świadczenia, ale także niewykonania tzw. obowiązków ubocznych, czy też świadczenie rzeczy wadliwej, o ile tego typu naruszenie zobowiązania jest istotnym naruszeniem (tak: Tracz, 2009, s. 196; Carrasco Perrera, 2006, s. 558, 568–570).

W prawie francuskim sędziemu przysługuje duży margines swobody w decydowaniu o tym, czy ma miejsce niewykonanie zobowiązania i czy w związku z tym je rozwiązać (tak: Tracz, 2009, s. 196–197; Beinert, 1979, s. 135). Cel i funkcja danej umowy, a nie wina dłużnika są ważne dla decyzji sądu, czy określone niewykonanie obowiązków przez dłużnika należy ocenić jako niewykonanie przez niego zobowiązania w rozumieniu art. 1184 k.c. fr. (tak: Tracz, 2009, s. 196–197; Sośniak, 1989, s. 132; Beinert, 1979, s. 134).

W prawie niemieckim pojęcie naruszenia zobowiązania (*Pflichtverletzung*) obejmuje niewykonanie przez jedną stronę zobowiązania obowiązków mających zasadnicze znaczenie z punktu widzenia realizacji celów, które strony wzajemnego zobowiązania umownego chcą osiągnąć (tak Tracz, 2009, s. 198; Fikentscher & Heinemann, 2006, s. 183–185). Tym samym w praktyce i doktrynie przyjmuje się, iż wierzyciel może jednostronnie zrezygnować ze zobowiązania nawet wtedy, gdy został naruszony inny obowiązek niż główny i w związku z tym po stronie wierzyciela odpadł interes w wykonaniu zobowiązania albo została zagrożona realizacja celu umowy w takim stopniu, że zgodnie z zasadami dobrej wiary nie można wymagać od wierzyciela pozostawiania nadal w stosunku zobowią-

zaniowym (tak: Tracz, 2009, s. 198; Fikentscher & Heinemann, 2006, s. 253 i n.; Huber & Faust, 2002, s. 238 i n.; Napierała, 1997, s. 95–97).

Wnioski *de lege lata* i postulaty *de lege ferenda*

De lege lata, skoro ustawodawca użył w analizowanej regulacji pojęcia niewykonania zobowiązania³⁰ (arg. z art. 491 § 1 k.c.; por. art. 493 i 495 k.c.) w ujęciu szerokim, to dopuszczalne jest stosowanie art. 491 k.c. zarówno na wypadek zwłoki dłużnika, jak i wierzyciela. Przyjęcie innego stanowiska prowadziłoby do powstania nierówności kontraktowej, gdyż na wypadek zwłoki dłużnika wierzyciel byłby uprawniony do odstąpienia od stosunku prawnego (wynikającego z umowy) w trybie analizowanej regulacji. Natomiast dłużnik pomimo niemożliwości spełnienia świadczenia z powodu zwłoki wierzyciela byłby pozbawiony tego uprawnienia prawnokształtującego (w braku odmiennego zastrzeżenia umownego). Trudno więc wymagać od dłużnika pozostawiania nadal w takim patologicznym stosunku zobowiązaniowym, skoro został zagrożony cel umowy w związku ze zwłoką wierzyciela (tj. dłużnik nie może spełnić świadczenia z powodu zwłoki wierzyciela, co w konsekwencji uniemożliwia mu żądanie spełnienia świadczenia wzajemnego)³¹. Za powyższym stanowiskiem przemawia wykładnia językowa, systemowa, historyczna, prawnoporównawcza i prounijna analizowanej regulacji.

W ramach postulatów *de lege ferenda* w celu wyeliminowania wątpliwości występujących w praktyce gospodarczej, doktrynie i judykaturze dotyczących charakteru prawno-art. 491 k.c. postuluję podjęcie przez Sąd Najwyższy tzw. uchwały siódemkowej.

Przypisy/Notes

¹ Dz.U. z 2022 r., poz. 1360, dalej: k.c.

² Zob. szerzej na temat zwłoki wierzyciela: Klein, 1990a, s. 165; zob. także: Gawrysiak, 1979, s. 43–56; Stecki, 1983, s. 235–249; Trojanek, 1968, s. 258 i n.; Klein, 1964, s. 55 i n.; Warkała, 1965, s. 12 i n.

³ W szczególności ma to miejsce na tle stosunku prawnego wynikającego z umowy o roboty budowlane, gdzie inwestor np. uchyla się od wykonania swoich obowiązków niepieniężnych w postaci: przekazania terenu budowy, dostarczenia projektu, obioru robót budowlanych, uniemożliwiając przez to wykonawcy spełnienie świadczenia charakterystycznego i żądanie odpłaty w postaci wynagrodzenia umownego – zob. szerzej na ten temat: Zielińska, 2019, s. 121 i n. i cyt. tam literatura i orzecznictwo; Szejna, 2019, s. 95 i n. i cyt. tam literatura i orzecznictwo.

⁴ Z uwagi na to, iż sporne w doktrynie, judykaturze oraz praktyce gospodarczej jest to, czy dopuszczalne jest stosowanie do stosunku robót budowlanych regulacji art. 640 k.c. *per analogiam* – zob. szerzej na ten temat: S. Szejna, 2024, s. 53 i n.

⁵ E. Zielińska (2019, s. 127) opowiada się za dopuszczalnością stosowania *per analogiam* do umowy o roboty budowlane przepisu art. 640 k.c. na wypadek zwłoki inwestora w wykonaniu jego obowiązków wierzycielskich; tak też Szejna, 2019, s. 99.

⁶ Tak też: wyrok SN z 24.06.2014 r., I CSK 392/13 (Legalis); wyrok SA w Katowicach z 21.06.2017 r., V ACa 745/16 (Legalis); uzasadnienie uchwały SN z 09.12.2021 r., III CZP 26/21 (LEX nr 3268887); Gutowski, 2022, nb. 3.; podobnie: Tracz, 2007, s. 250–254; Tracz, 2009, s. 189; tak też Popiołek, 2021, nb. 1.

⁷ W przepisie art. 491 § 1 k.c. jest mowa o zwłoce w wykonywaniu zobowiązania, a zatem chodzi o świadczenia wzajemne, a nie np. świadczenia uboczne; tak też na kanwie umowy o roboty budowlane: Zielińska, 2019, s. 127 i n. – przepis art. 491 k.c. ma zastosowanie tylko do zwłoki dłużnika; tak też na gruncie Kodeksu zobowiązań: Klein, 2021a, s. 65 i n. i cyt. tam literatura; Klein, 2021b, s. 185 i n. i cyt. tam literatura.

⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. - Kodeks zobowiązań (Dz.U. 1933, nr. 82, poz. 598 ze zm., zwany dalej: k.z.).

⁹ Jak wskazuje autor, na przykładzie umowy sprzedaży są to zazwyczaj, jeśli chodzi o obowiązki sprzedawcy, przede wszystkim obowiązek przeniesienia własności i wydanie rzeczy; zob. też Klein, 1981, s. 274 i n.

¹⁰ Podział na obowiązki dłużnicze i wierzycielskie wywodzi się z literatury radzieckiej – por. Rajcher, 1957, s. 117 i n.; Lwowa, 1971, s. 14; Klein, 1964, s. 56.

¹¹ Krytycznie do tego podziału odniósł się P. Machnikowski (2005, s. 75–76).

¹² Autor ten podkreśla, że „przez niewykonanie zobowiązania można rozumieć nie tylko niespełnienie świadczenia, lecz także jego spełnienie, które nie jest zgodne z obowiązkiem dłużnika”.

¹³ Tak np. S. Garlicki w głosie do wyroku SN z 28.04.1964, II CR 540/63 (1965, poz. 197).

¹⁴ Podobnie § 362 BGB (Bürgerliches Gesetzbuch): „Zobowiązanie wygasa, gdy świadczenie będące podstawą długu zostanie spełnione względem wierzyciela”.

¹⁵ A. Klein (1964, s. 61) słusznie uznał, iż na gruncie Kodeksu zobowiązań pojęcie „zwłoki w wykonaniu zobowiązania” obejmuje wyłącznie zwłokę w spełnieniu świadczenia. Za powyższym stanowiskiem przemawia to, że skoro ustawodawca użył w art. 247 k.z. (odpowiednik art. 480 k.c.) pojęcia wykonania zobowiązania w ujęciu wąskim, to taki sam charakter nadał też art. 250 k.z. (odpowiednikowi art. 491 k.c.), skoro użył w nim tak samo zwrotu „wykonanie zobowiązania” (por. art. 250 k.z. i art. 247 k.z.). Tak: Szejna, 2024.

¹⁶ Uwagi te dotyczą również art. 492 k.c. – tak też Tracz, 2009, s. 187–188.

¹⁷ Zob. np. art. 480 § 1 i 492 k.c.

¹⁸ A dokładnie pojęcia zwłoki w wykonaniu zobowiązania (*verba legis* art. 491 § 1 k.c.).

¹⁹ Tak też SN w uchwale z 09.12.2021, III CZP 26/21.

²⁰ Tak twierdzi E. Zielińska (2012, s. 648–649), pomimo że uznaje, iż regulacja art. 491 k.c. ma zastosowanie tylko do zwłoki dłużnika; zob. także: Szejna, 2019, s. 98.

²¹ Przepis ten został, bowiem uregulowany w oddziale II „Zwłoka dłużnika” rozdziału X „Skutki niewykonania zobowiązań w ogólności”.

²² W rozdziale X „Skutki niewykonania zobowiązań w ogólności” k.z. zostały jednak uregulowane przepisy o zwłoce dłużnika (zob. art. 243–249 k.z.).

²³ Tak też przedstawiciele doktryny wskazani w przypisie 7.

²⁴ Zwane dalej ZEPU; zob. szerzej na ten temat: Tracz, 2009, s. 193–194; Bełdowski, 2004, s. 801–813; Konopacka, 2004, s. 250; Pajor, 2002, s. 58–70.

²⁵ Zasady międzynarodowych kontraktów handlowych UNIDROIT zostały przygotowane przez Instytut Unifikacji Prawa Prywatnego UNIDROIT w Rzymie w 1994 r. – przykład polski autorstwa M. Jagielskiej i M. Szpunara opublikowano w 2000 r. w PPHZ, tom 19/20, s. 304 i n.; co do znaczenia Zasad UNIDROIT – zob. Rajski, 1996, s. 237. Na temat problematyki naruszenia zobowiązania w Zasadach UNIDROIT – zob. Tracz, 2009, s. 192 i n.

²⁶ Dz.U. z 1997 r., nr 45, poz. 286. Zob. szerzej na ten temat: Tracz, 2009, s. 195.

²⁷ Pomimo, iż pojęcie istotnego naruszenia zobowiązania jest formułowane na podstawie różnych systemów prawa, to jednak wnioski co do kryteriów oceny tego pojęcia wykazują daleko idącą zbieżność w *civil law*, jak i *common law*; podobnie: Kuźniak, 2004, s. 523–524.

²⁸ Zob. przykład polski tych zasad autorstwa M. Jagielskiej i M. Szpunara (2000, s. 304 i n.). Zob. także Napierała, 1997, s. 107–108; Kuźniak, 2004, s. 512; UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, 2004, Rome, tłumaczenie na język: angielski, niemiecki, francuski, włoski, hiszpański, chiński, rosyjski: <http://unidroit.org/English/principles/contracts/main.htm>

²⁹ Dz.U. 1997 r., nr 45, poz. 286, dalej: „konwencja wiedeńska”, zob. Tracz, 2009, s. 195.

³⁰ A dokładniej pojęcia zwłoki w wykonaniu zobowiązania.

³¹ Tak też na gruncie stosunku zobowiązaniowego wynikającego z umowy o roboty budowlane SN w uchwale z 09.12.2021 r., III CZP 26/21. Niewykonanie tych obowiązków wierzycielskich strony mogą uczynić przesłankami odstąpienia od umowy, stosownie do art. 491 k.c. Nie można bowiem oczekiwać, że będą powiązane węzłem obligacyjnym, gdy przedłuża się stan, w którym nie można osiągnąć celu gospodarczego umowy z uwagi na postawę kontrahenta.

Bibliografia/References

- Beinert, D. (1979). *Wesentliche Vertragsverletzung und Rücktritt. Schriften zum Deutschen und Europäischen Zivil-, Handels- und Prozeßrecht*, 90. Verlag Ernst und Werner Gieseking.
- Bełdowski, J. (2004). Europejskie prawo umów. Wprowadzenie. *Kwartalnik Prawa Prywatnego*, XIII(3).
- Carrasco Perrera, A. (2006). Nichterfüllung, Pflichtverletzung und Schlechterfüllung im Vertragsrecht ein spanischer und europäischer Ansatz. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 14(3).
- Czachórski, W., Brzozowski, A., Safjan, M., & Skowrońska-Bocian, E. (2007). *Zobowiązania. Zarys wykładu*. Wolters Kluwer.
- Doliwa, A. (2023). W: M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz* (wyd. 3). Legalis.
- Dybowski, T., & Pyrżyńska, A. (2006). W: E. Łętowska (red.), *System prawa prywatnego. Tom V. Prawo zobowiązań – część ogólna*. C.H.Beck.
- Fikentscher, W., & Heinemann, A. (2006). *Schuldrecht*. Walter de Gruyter.
- Garlicki, S. (1965). Głosa do wyroku SN z 28.04.1964 r., II CR 540/63, *Orzecznictwo Sądów Polskich*, (9), poz. 197.
- Gawrysiak, M. (1979). Wina jako przesłanka zwłoki wierzyciela. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, (1).
- Gutowski, M. (2022). W: M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 353–626* (wyd. 3). Legalis.
- Herber, H., & Czerwenka, B. (1991). *Internationales Kaufrecht. Kommentar*. München.
- Huber, P., & Faust, F. (2002). *Schuldrechtsmodernisierung*. C.H.Beck.
- Klatka, J. (2001). W: M. Pazdan (red.), *Konwencja wiedeńska o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów. Komentarz*. Wolters Kluwer.
- Klein, A. (1964). *Ustawowe prawo odstąpienia od umowy wzajemnej*. Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Wrocław.
- Klein, A. (1980). *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Klein, A. (1981). Wykonywanie umowy i odpowiedzialność. W: L. Bar (red.), *Instytucje prawne w gospodarce narodowej*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Klein, A. (1990a). Skutki prawne braku współdziałania wierzyciela z dłużnikiem. W: J. Frąckowiak, E. Gniewek, & A. Śmieja (red.), *Prace prawnicze*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Klein, A. (1990b). Skutki prawne braku współdziałania wierzyciela z dłużnikiem. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo*, CLXXXVI, 1152.
- Klein, A. (2021a). Ustawowe prawo odstąpienia od umowy wzajemnej. W: G. M. Tracz, & K. Łądkowski (red.), *Dzieła wybrane*. Tom II. Varia.
- Klein, A. (2021b). Wykonywanie umów i odpowiedzialność. W: G. M. Tracz, & K. Łądkowski (red.), *Dzieła wybrane*. Tom IV. Varia.
- Kondek, J. M. (2022). W: K. Osajda (red. serii), & W. Borysiak (red. tomu), *Kodeks cywilny. Komentarz*. (wyd. 30), Legalis.
- Konopacka, M. (2004). W: Z. Brodecki (red.), *Ochrona praw jednostki*. Legalis.
- Kuźniak, M. (2004). Umowne prawo odstąpienia z powodu istotnego naruszenia umowy. *Kwartalnik Prawa Prywatnego*, XIII(2).
- Longchamps de Brier, R. (1936). *Uzasadnienie projektu kodeksu zobowiązań*. Wydawnictwo Urzędowe Komisji Kodyfikacyjnej.
- Lwowa, M. (1971). Wina kreditora jak usłowie primienienia smieszannoj otwietstwiennosti. *Sowietskaja Justicija*, (4).
- Machnikowski, P. (2005). *Swoboda umów według art. 353¹ k.c. Konstrukcja prawna*. C.H.Beck.
- Magnus, U. (1994). W: H. Honsell (red.), *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen Wiener UN-Kaufrecht*.
- Napierała, J. (1997). *Odpowiedzialność dłużnika za nieuchronne niewykonanie zobowiązania*. Dom Wydawniczy ABC.
- Pajor, T. (1982). *Odpowiedzialność dłużnika za niewykonanie zobowiązania*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Pajor, T. (2002). Prawo cywilne a prawo Unii Europejskiej. *Studia Prawo-Europejskie*, 4.
- Popiołek, W. (2021). W: K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające* (wyd. 10), Legalis.
- Radwański, Z. (1977). *Teoria umów*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Radwański, Z. (1981). W: Z. Radwański, *System prawa cywilnego. Tom III. Prawo cywilne – część ogólna*. Ossolineum.
- Rajcher, W. K. (1957). *Nowa rola kreditora w sowieckim socjalistycznym prawie. Oczerki po graždanskomu pravu*. Leningrad.
- Rajski, J. (1996). Zasady międzynarodowych kontraktów handlowych UNIDROIT. *Kwartalnik Prawa Prywatnego*, V(2).
- Safjan, M. (2008). W: K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*. Tom I. C.H.Beck.
- Sośniak, M. (1989). *Francuski system umów obligacyjnych*. Katowice.
- Stecki, L. (1983). Opóźnienie wierzyciela w przyjęciu przedmiotu świadczenia. W: A. Rembelski (red.), *Studia z prawa cywilnego. Księga*

- Pamiętka dla uczczenia 50-lecia pracy naukowej prof. dr hab. Adama Szpunara*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Szejna, S. (2010). Charakter prawny wykonania zobowiązania. *Państwo i Prawo*, (12).
- Szejna, S. (2019). Charakter prawny obowiązku inwestora przekazania terenu budowy. W: P. Pinior, P. Relidzinski, W. Wyrzykowski, E. Zielińska, & M. Zaba (red.). *Prawo handlowe. Między teorią, praktyką a orzecznictwem. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi A. Strzępcze*. C.H.Beck.
- Szejna, S. (2024). Dopuszczalność stosowania regulacji art. 640 ustawy z dnia 23.04.1964 r. Kodeks cywilny do umowy o roboty budowlane na wypadek niewykonania obowiązków niepieniężnych inwestora. *Rejent*, (3).
- Till, E. (1923). *Polskie prawo zobowiązań. Projekt wstępny z motywami*. Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej.
- Tracz, G. (2007). *Sposoby jednostronnej rezygnacji ze zobowiązań umownych*. Oficyna. A Wolters Kluwer business.
- Tracz, G. (2009). Pojęcie wykonania i niewykonania zobowiązań w polskim prawie cywilnym. *Kwartalnik Prawa Prywatnego*, (1).
- Trojanek, T. (1968). Zasada realnego wykonania umów gospodarczych. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, (8-9).
- UNIDROIT. (2000). UNIDROIT – Reguły międzynarodowych kontraktów handlowych (tłum. M. Jagielska, & M. Szpunar). *Problemy Prawne Handlu Zagranicznego*, 19/20, 304 i n.
- Warkało, W. (1965a). Wykonywanie zobowiązań i skutki ich niewykonania według kodeksu cywilnego. *Państwo i Prawo*, (8-9).
- Warkało, W. (1965b). *Wykonanie zobowiązań oraz skutki ich niewykonania*. ZPP Katowice.
- Warkało, W. (1973). Ogólne zasady wykonywania zobowiązań. *Studia Prawnicze*, 37.
- Wiśniewski, T. (1999). W: G. Bieniek (red.), *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia – zobowiązania*. Tom I. Wydawnictwo Prawnicze.
- Zagrobelny, K. (2021). W: E. Gniewek, & P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz* (wyd. 10). Legalis.
- Zielińska, E. (2019). Problem skutków prawnych niewykonania przez inwestora obowiązków niepieniężnych. W: P. Pinior, P. Relidzinski, W. Wyrzykowski, E. Zielińska, & M. Zaba, *Prawo handlowe. Między teorią, praktyką a orzecznictwem. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi A. Strzępcze*. C.H.Beck.

Dr Sławomir Szejna

Instytut Nauk Prawnych, Prawo Cywilne i Prawo Prywatne Międzynarodowe, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Dr Sławomir Szejna

Institute of Legal Sciences, Civil Law and Private International Law, Faculty of Law and Administration, University of Silesia in Katowice.

TOMASZ PANEK, JAN ZWIERZCHOWSKI

STATYSTYCZNA WIELOWYMIAROWA ANALIZA PORÓWNAWCZA. TEORIA, METODY I ZASTOSOWANIA

ZAPOWIEDŹ

Współcześnie analiza danych wymaga zastosowania zaawansowanych metod statystycznych, zwłaszcza w przypadku badań i analiz porównawczych wielowymiarowych zbiorów danych, obejmujących liczne obiekty opisane za pomocą wielu zmiennych i obserwowane w różnych przedziałach czasowych. W takich sytuacjach kluczowe znaczenie mają metody wielowymiarowej analizy porównawczej, w szczególności metody taksonomiczne i metody analizy czynnikowej. Niniejsza książka skupia się na tych dwóch grupach metod, omawiając ich założenia oraz przykłady praktycznych zastosowań.

Książka została napisana z myślą o szerokim gronie odbiorców – zarówno ze środowiska akademickiego, jak i praktyków wykorzystujących metody analizy danych. Dzięki uniwersalności i szerokim możliwościom praktycznych zastosowań przedstawianych metod może być szczególnie wartościowa dla studentów takich kierunków, jak ekonomia, socjologia, psychologia, zarządzanie, inżynieria danych, informatyka, geografia społeczno-ekonomiczna czy medycyna. Stanowi również cenne wsparcie dla pracowników naukowych zajmujących się analizami różnorodnych zjawisk – od badań ekonomicznych i społecznych po interdyscyplinarne projekty łączące nauki społeczne i techniczne. Ponadto może być ważnym źródłem wiedzy dla analityków rynkowych, analityków biznesowych, specjalistów ds. marketingu, badaczy opinii publicznej oraz osób zajmujących się analizą rynków finansowych.

Więcej informacji na: www.pwe.com.pl